

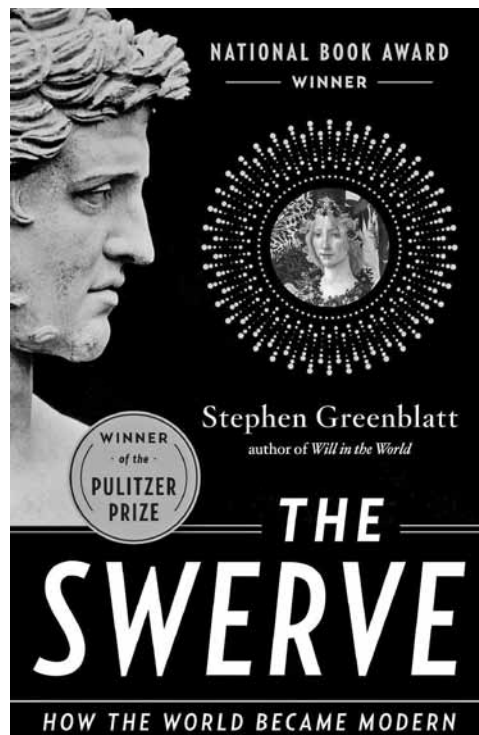
Stephen Greenblatt: THE SWERVE: How the World Became Modern. New York, W. W. Norton, 2011, 356 str.

Ameriški akademik Stephen Greenblatt je konec leta 2011 izdal monografijo z naslovom *The Swerve: How the World became Modern*, ki se na prvi pogled ukvarja z zgodbo obsesivnega zbiratelja knjig v petnajstem stoletju in njegovim iskanjem nekega teksta, ki naj bi izjemno vplival na vznik nove miselnosti v novoveški Evropi.

Avtor v samem začetku poda nekaj zelo osebnih misli in doživljajev, bolj ali manj posredno povezanih s tekstom, ki ga je kupil v svojem študijskem obdobju in ki se mu v svojem delu posveča. Gre za pesnitev rimskega filozofa in pesnika Lukrecija (r. 95 p. n. š. – u. 55 n. š.) z naslovom 'O naravi stvari' (*De rerum natura*). Lukrecij je bil zagovornik mehanicistično epikurejskega pogleda na svet in v tej svoji pesnitvi izpostavi in predstavi svoje misli o svetu. Monografija je tako na nek način zgodba o Lukrecijevem tekstu, njegovem izginotju ter poznejšem vplivu.

Pesnitev *De rerum natura* naj bi namreč močno vplivala na mislece in bralce iz višjih slojev v času Lukrecijevega delovanja. Lukrecija naj bi bogataši in vojskovodje vabili v svoje vile, da bi jim prebiral svoja dela in razpravljali o svojih idejah. Njegova vizija o svetu je izhajala iz epikurejskih temeljev atomizma in neobstoja božjih instanc. Greenblatt želi na tem mestu izpostaviti ključno vlogo teksta v Lukrecijevem času. V nadaljevanju ugotavlja, da je po določenih dogodkih, ki so sledili v evropski zgodovini (potres v Pompejih, požigi knjižnic s strani katoliških skupin ob vzpostavitvi katolištva kot uradne religije v Rimu, barbarski vdori in neupoštevanje antičnih 'poganskih' filozofov ter kontroverznost Lukrecijeve pesnitve za katoliško dojemanje sveta), tekst izginil. Pojavil se je ponovno šele leta 1417, ko ga je Poggio Bracciolini, italijanski papeški uradnik in zbiratelj antičnih tekstov našel v manjšem zakotnem nemškem samostanu.

Večji del Greenblattovega teksta obravnava Bracciolinija, njegovo kariero in obdobje, v katerem je deloval in živel. Ob shizmi znotraj Rimskokatoliške cerkve v začetku petnajstega stoletja je imela Evropa dva papeža, enega v Rimu (kjer je deloval Bracciolini) in drugega v Avignonu. Po koncilu v Kölnu, kjer naj bi uredili nastalo krizo, je papež Janez XIII. izgubil sedež, Bracciolini pa posledično svojo službo, kar ga je usmerilo v tisto,

kar je zelo rad počel, in sicer v iskanje starih in pozabljenih tekstov. Tako je po naključju našel Lukrecijev rokopis in ga poslal svojemu prijatelju Niccoliju v Firenze, ki ga je šele po dvanajstih letih začel prepisovati. Zatem se *De rerum natura* začne pojavljati po vsej Evropi, po Gutenbergovi iznajdbi tiska pa se tekst še hitreje razširi med evropske intelektualce.

Greenblatt je sicer ameriški profesor na Harvardu kot strokovnjak za obdobje renesanse, zlasti za angleško in splošno renesančno literarno zgodovino. Prvi naj bi uporabil pojem 'novi historicizem' (*New historicism*), ki je sprožil veliko kritik s strani nekaterih zgodovinarjev. Širina njegovega znanja o renesansi in literarni zgodovini z renesančnega obdobja naj bi se zrcalila v tudi knjigi 'The Swerve', za katero je prejel celo ameriško Pulitzerjevo nagrado.

'Swerve' v slovenskem prevodu pomeni odklon. Na podlagi naslova lahko razumemo, da je avtor pripravljen predstaviti odklon od družbe, od miselnosti in morda odklon od povprečnosti mišljenja, aktualnega v določenem zgodovinskem obdobju. Po prebranem tekstu pa se pojavi vprašanje, ali sta Lukrecijev rokopis in morda tudi Bracciolinijeva najdba tega izgubljenega teksta res tako močno vplivala na vznik renesanse? Avtor bralcu *De rerum natura* nenehno predstavlja kot vpliven tekst, ki je s svojo 'odsotnostjo' dolgo onemogočal razvoj moderne evropske miselnosti. Ponovni pojav pesnitve pa naj bi tako sprožil val, ki je uničil verige katoliške segregacije in inkvizicije ter postavil temelje za revolucionarne ideje in pomagal številnim poznonovoveškim akterjem (Galileo, Newton, Diderot, Bruno, More, itn.), da so razširili svoje teorije in jih predstavili svetu.

Monografija je tudi s stilističnega vidika na nek način 'odklonska'. Bralec ne začuti, da prebira znanstveno monografijo, ki se dejansko ukvarja z začetki renesančnega mišljenja, temveč bolj zgodbo o zbiratelju starih rokopisov, ki je našel dolgo pozabljeni tekst, ki je naposled rešil človeštvo iz teme srednjega veka. Greenblattov način nizanja argumentov pri navajanju dejstev glede vplivnosti Lukrecija in epikurejske filozofije na pomembne akterje v renesančnem obdobju je zelo vprašljiv in ne ponudi prave mere argumentiranosti, ki bi bralca, predvsem pa zgodovinarja, prepričala v 'ponujeno resnico'. Avtorju lahko samo zaupamo, da je Lukrecijev *De rerum natura* tako močno vplival na Brunija, da ga je to celo stalo življenja. Pri slednjem se lahko za trenutek ustavimo, saj ga avtor ob koncu dela posebej izpostavi. Trdi namreč, da je bil Bruni pod velikim vplivom epikurejstva, vendar so ga na podlagi že znanih inkvizicijskih dokumentov obsodili zaradi herezije, ne pa zaradi znanstvenih idej, kar pomeni, da je gorel za svobodo izražanja, ne za znanost, kaj šele za epikurejsko filozofijo.

Poleg omenjenega dvoma o povezanosti epikurejske filozofije in njenega 'močnega' vpliva na številne filozofe in znanstvenike v renesančnem in novoveškem obdobju se nam porodi tudi dvom o usodnem vplivu epikurejske ideje na pojav (ali spremembo) evropske miselnosti od 14. stoletja dalje. Prisotna je anahronistična drža, ki pa v tekstu ni eksplicitna, saj se avtor drži kronologije dogodkov in umeščenosti posameznikov znotraj lastnega historičnega obdobja in miselnosti. Nekoliko moteča sta tudi že preživeta drža o "temačnih časih" srednjega veka in pojmovanje renesanse kot "izhoda iz teme".

Knjiga želi biti revolucionarna, in po eni strani deluje nekako ekscentrično, vendar se namen izgubi na polovici poti in bralca pusti brez dejanskega odgovora. Stojimo na dom-

nevah o vzročnopolledičnih relacijah, ki naj bile odgovorne za premik v historiografiji, splošni zgodovini in znanosti. Ob takih domnevah pa bi bilo potrebno postaviti močne protiargumente, ki domneve izbrišejo, ne pa tvorijo nove.

Greenblatt je najbrž želel prikazati še eno plat zgodovinskosti in izpostaviti pomembnost teksta, ki še ni bil deležen velikega števila znanstvenih obravnav in ki naj bi močno vplival na določeno znanstveno formulo v preteklosti, hkrati pa 'Swerve' doseže nasprotno, in sicer ne vzpostavi prostora za analogijo med Lukrecijem, vplivom epikurejske filozofije in spremembe mišljenja v enem pomembnejših obdobjev evropske (in svetovne) zgodovine.

Erik Toth

ZGODOVINA OTROŠTVA, Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije,
2012, 746 str., ilustr.

Pred štiridesetimi leti je Andrej Inkret v uvodniku prve knjige zgodovine otroštva na Slovenskem avtorice Alenke Puhar zapisal, da je bil eden izmed glavnih razlogov za brezbržnost raziskovanja otrok v zgodovini "vsesplošno prepričanje, da otrok ni subjekt". Otroci niso bili zanimivi za preučevanje, saj niso bili pojmovani kot "ljudje s svojo voljo in odgovornostjo", kaj šele, da bi bili zmožni dejanj, s katerimi bi se lahko zapisali v zgodovinski spomin. Po prevodu knjige Philippa Arièsa, monografiji Alenke Puhar, ki zavzemata čas od zgodnjega novega veka pa vse do vstopa v dvajseto stoletje, ter po seriji številnih prispevkov v raznih priznanih znanstvenih kot tudi poljudnih revijah je slovensko zgodovinopisje dobilo zbornik o zgodovini otroštva. Po zborniku o zgodovini turizma ter zgodovini žensk gre za tretji zbornik v nizu "netipično" tematsko obarvanih preučevanj slovenskih zgodovinarjev. Preučevanje in raziskovanje zgodovine otroštva v slovenskem zgodovinskem polju ni veljalo za primarno temo; bolj so se mu posvečale druge družboslovno-humanistične vede, med katerimi je v veliki meri izstopala etnologija – zbornik se ugotovitvam in pristopom te smeri ni izognil. Izpuščeni niso niti prispevki avtorjev, katerih raziskovanje ni primarno zgodovinopisne narave – umetnostnih in literarnih zgodovinarjev, pravnikov, antropologov, sociologov – vsak izmed njih je položil svoj kamenček v mozaik že tako mikrozgodovinskih prispevkov. Zanimanje za raziskovanje in preučevanje zgodovine otroštva in koncepta otroštva kot takega je v Evropi po delu Philippa Arièsa na še največje zanimanje naletelo v angleško govorečem okolju; dela britanskih avtorjev in avtoric so slovenskim raziskovalcem in raziskovalkam nudila dostojen vpogled in zgled pri oblikovanju metodološkega pristopa. Skozi prispevke avtorji in avtorice želijo prikazati (determinirano) odsotnost otrok, za katero so bili "odgovorni" starši ali drugi skrbniki, razpeti med vero in ideologijami, ki so prepojile družbena okolja. Naloga omenjenih je bila vzgoja otrok v duhu časa, kjer bodo lahko ponos tako njim kot sami družbi – ta naj bi jih videla kot lastno nagrado s presežkom, saj bi jo otrok nato lahko kot odrasel človek tudi sooblikoval oz. dopolnjeval. Otrokovno odraščanje je bilo razumljeno zgolj kot prehod v odraslo osebo po normativih, ki jih je strogo narekovala